

## ZIELEŃ JAKO ELEMENT PODNOSZĄCY ATRAKCYJNOŚĆ I JAKOŚĆ PRZESTRZENI PUBLICZNYCH

Ewa Trzaskowska<sup>1</sup>✉, Paweł Adamiec<sup>2</sup>

<sup>1,2</sup> Instytut Architektury Krajobrazu, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie,  
ul. Konstantynów 1H, 20-950 Lublin, **Polska**

### ABSTRAKT

Zieleń stanowi niezwykle wartościową, a jednocześnie nie w pełni docenioną materię miast. Często pomija się fakt, że poprzez odpowiedni jej dobór oraz kształtowanie znacznie podnosi się walory wizualne przestrzeni publicznych. Roślinność wpływa także na poczucie bezpieczeństwa, zdrowie, samopoczucie i więzi społeczne, buduje atrakcyjność miast i podnosi jakość życia mieszkańców.

W artykule na podstawie przeprowadzonych badań wskazano estetyczną rolę zieleni na przykładzie publicznych przestrzeni Lublina oraz oceniono jej stan i wartości. Określono kierunki kształtowania tych terenów zgodnie z zasadami estetyki w celu minimalizacji kosztów ich utrzymania oraz poprawy jakości życia mieszkańców, a także wzbogacenia warunków przyrodniczych.

**Słowa kluczowe:** przestrzeń publiczna, miasto, tereny zieleni, Lublin

### WSTĘP

Przestrzeń publiczna, w tym ulice, skwery i parki, jest nierozłączną częścią codziennego życia w miastach. Kształt, jakość i zagospodarowanie tych terenów decyduje o poziomie i komforcie życia mieszkańców. Wywierają one również bezpośredni wpływ na sposób postrzegania aglomeracji, kreują jej markę i rozpoznawalność oraz zwiększają atrakcyjność dla turystów i inwestorów. Charakter przestrzeni miejskich najczęściej wynika z jej formy, złożoności, różnorodności, pełnionych funkcji oraz potencjału kreatywnego.

Bezpośrednim zagrożeniem dla estetyki krajobrazu miast oraz jakości życia mieszkańców, są: unifikacja, komercjalizacja, konsumpcjonizm, przeładunek przestrzeni elementami, dosłowny funkcjonalizm i pragmatyzm. Kształtowanie terenów publicznych powinno odbywać się poprzez łączenie czynnika

przyrodniczego i kulturowego oraz ich funkcji. Dobrze zaplanowana zieleń w takim procesie jest podstawowym spoiwem projektowym. Decyduje o walorach przestrzeni publicznych miasta i standardzie życia mieszkańców, optymalizując środowisko miejskie. Współwystępując z architekturą, podlega tym samym regułom percepcji (Wejchert 1984, Zieliński 2011).

W większości przestrzeni publicznych Lublina zieleń traktowana jest marginalnie. Jej rola ograniczana jest bardzo często wyłącznie do funkcji dekoracyjnej. Rzadko zwraca się uwagę na roślinność pełniącą rolę kompozycyjną w postaci dominant, osi, akcentów, budowania wnętrza współistniejących z obiektami architektonicznymi. Niedoceniana jest rola zieleni w zapamiętywaniu i rozpoznawalności konkretnych miejsc w przestrzeni.

Roślinność w mieście redukuje fizyczne (takie jak hałas, nadmierne ciepło i zanieczyszczenia)

✉etrzaskowska@kul.pl, paweladamiec@kul.pl

i psychiczne czynniki stresotwórcze (zmniejsza poczucie zatłoczenia, redukuje zachowania patologiczne oraz ułatwia adaptację w nowej przestrzeni). Umożliwia wybór zachowań ludzi, co wpływa na komfort przebywania w mieście. Generuje także pozytywne doznania i reakcje emocjonalne, takie jak poczucie odprężenia, satysfakcji i relaksu. Wskazuje na to m.in. Wallis (1977), który wyróżnia w przestrzeni miejskiej potrzeby społeczne uzależnione od zieleni:

- potrzebę bezpieczeństwa, w wymiarze fizycznym i psychicznym, związaną z prawem do odosobnienia i prywatności, przebywaniem w otwartych przestrzeniach, które jeśli są pozbawione małej architektury i zieleni, automatycznie tę możliwość ograniczają;
- potrzebę oddźwięku emocjonalnego związaną z nawiązywaniem kontaktów międzyludzkich, realizacją prestiżu, procesami identyfikacji i integracji, procesami poznawczymi, które są realizowane z większą intensyfikacją na terenach z wprowadzoną zielenią.

Celem pracy jest określenie, w jakim stopniu zieleni wpływa na postrzeganie przestrzeni publicznych miast oraz czy może być ona narzędziem do zwiększania ich atrakcyjności i jakości. Podjęto próbę odpowiedzi na pytania: czy w przestrzeniach publicznych znajduje się dostateczna ilość zieleni; w jakim stopniu sprzyja ona kontaktom międzyludzkim; czy istniejąca zieleni jest wielofunkcyjna oraz w jakim zakresie wpływa ona na komfort życia mieszkańców. Analiza form zieleni pod względem postrzegania pozwoli określić problemy oraz zadania zarysowujące się przed odpowiedzialnymi za tworzenie i zarządzanie zielenią miejską.

## METODYKA I MATERIAŁY

Badania dotyczyły przestrzeni publicznych Lublina stanowiących tereny ważne pod kątem relacji społecznych i rekreacji oraz ich reprezentatywności i rozpoznawalności w mieście. Pominięto miejsca, w których główną rolę odgrywa roślinność, takie jak parki. Posłużono się charakterystyką przyrodniczą i historyczną oraz wykonano analizy jakościowe i przestrzenne, w oparciu o elementy metody Wejcherta (1984) i Bogdanowskiego (1976). Zastosowano także:

1. Metodę sondażową – przeprowadzono ankiety wśród 66 mieszkańców Lublina (w wieku: do 25 lat, 26–40 lat i powyżej 40 lat; wykształcenie średnie, wyższe; okres zamieszkiwania: przyjezdny/stale zamieszkujący), którzy wybrali dziesięć najważniejszych i najatrakcyjniejszych przestrzeni publicznych Lublina, a następnie uszeregowali je od najważniejszej (10 pkt.) do najmniej ocenianej (1 pkt). Dodatkowo ankietowanych poproszono, o to aby określili, co miało wpływ na wybór miejsc. W sumie wskazano 23 tereny. Do dalszych badań zakwalifikowano dziesięć przestrzeni publicznych, które uzyskały największą liczbę punktów ze względu na częstotliwość wyboru. Teren Krakowskiego Przedmieścia rozbito na dwa odcinki o różnym charakterze.

2. Metodę ekspertów – pięciu ekspertów (architektów krajobrazu pracujących naukowo) w wytypowanych przestrzeniach szczegółowo oceniło wpływ i oddziaływanie występujących form zieleni na doznania i reakcje emocjonalne jej użytkowników. W ocenie posłużono się waloryzacją punktową. Przyznawano punkty: 0 (brak/iłości śladowe); 1 (niski poziom oddziaływań); 2 (umiarkowany poziom oddziaływań); 3 (wysoki poziom oddziaływań); 4 (bardzo wysoki poziom oddziaływań). Z sum uzyskanych punktów w poszczególnych ocenach wyciągnięto średnie arytmetyczne, które następnie zaokrąglono do pełnych punktów.

3. Analizę jakościową zieleni – przeprowadzono badania zieleni 11 wybranych przestrzeni publicznych pod kątem pełnionych funkcji, form i miejsca występowania, udziału powierzchniowego (szacunkowego oraz określonego na podstawie powierzchni zliczonej z ortofotomapy Geoportalu), stanu zdrowotności i zakresu pielęgnacji oraz doboru gatunkowego.

## WYNIKI

Badania sondażowe pozwoliły na określenie najważniejszych przestrzeni publicznych Lublina (tab. 1, rys. 1). Wśród nich znalazły się place, zieleńce, bulwary, deptak oraz nowe przestrzenie związane ze środkami komunikacji (miejsca przesiadkowe), obiekty służące rozrywce, rekreacji, edukacji czy handlowi. Stwierdzono, że wśród mieszkańców

**Tabela 1.** Przestrzenie publiczne Lublina

**Table 1.** The public spaces of Lublin

Numer obiektu Number of object	Przestrzeń publiczna Public spaces	Powierzchnia terenu [ha] Area surface [ha]	Ranga miejsca ze względu na częstotliwość wyboru przestrzeni publicznych Rank place due to the frequency of place selection	Ranga miejsca ze względu na uzyskaną liczbę punktów Rank place due to the number of points obtained
1	2	3	4	5
1	Plac Zamkowy Zamkowy Square	0,85	1	2
2	Plac Litewski Litewski Square	1,88	2	1
3	Plac w Miasteczku Akademickim Academic City Square	0,95	3	3
4	Plac Po Farze Po Farze Square	0,22	4	5
5	Krakowskie Przedmieście – deptak Krakowskie Przedmieście – promenade	0,70	5	7
6	Plac Wolności Wolności Square	0,2	6	6
7	Plac Lecha Kaczyńskiego Lech Kaczyński Square	1,51	7	8
8	Rynek Starego Miasta Old City marketplace	0,37		4
9	Most Lutosławskiego – Most Kultury Lutosławskiego Brige	0,09	8	9
10	Plac Łokietka Łokietka Square	0,26	9	10
11	Plac przed galerią Plaza Plaza gallery Square	0,08	10	12
12	Błonia pod Zamkiem Lubelskim/ /Podzamcze Meadows below the castle	2,73	11	13
13	Skrzyżowanie ulic Lipowa, Raławickie, Krakowskie przy KFC Lipowa street, Raławickie avenues, Krakowskie Przedmieście – crossroads	0,08	12	11
14	Plac Bychawski Bychawski Square	0,18	13	14
15	Dziedziniec KUL KUL courtyard	0,2	14	15
16	Bulwar nad rzeką Bystrzycą Boulevard over Bystrzyca river	6		20
17	Plac Dworca PKP Dworcowy Square PKP	0,32	15	16
18	Plac Rybny Rybny Square	0,12		23
19	Plac Teatralny Theatre Square	0,4	16	19

cd. tabeli 1  
cont. Table 1

1	2	3	4	5
20	Plac przy hipermarkecie E. Leclerc na ulicy Zana E. Leclerc galery Square	0,25		18
21	Plac przy targu przy ulicy Ruskiej/ /dworzec PKS Square near Ruska street	0,3	17	21
22	Plac przy Kościele Dominikanów i przy Teatrze Andersena Square near Dominicans church	0,2		22
23	Tereny wokół Politechniki Lubelskiej Lublin University of Technology	3	18	17

i przyjezdnych wymieniane były podobne obiekty. W obu grupach za trzy najbardziej cenne uznano place: Litewski, Zamkowy i w Miasteczku Akademickim. Ankietowani najczęściej wymieniali przestrzenie publiczne położone w centrum miasta, o dużym natężeniu ruchu, oraz przestrzeń przy głównym ciągu komunikacyjnym śródmieścia – deptak Krakowskie Przedmieście. Podobnie ułożyły się wyniki w ocenie istotności badanych miejsc. W wyborze miejsc przez ankietowanych nie miało zauważalnego znaczenia wykształcenie, jednak dłuższy okres zamieszkania w Lublinie sprzyjał stosowaniu właściwego nazewnictwa oraz wskazywaniu przestrzeni typowych (reprezentatywnych) dla aglomeracji. Różnice widoczne były w przypadku wieku, szczególnie w ocenie ludzi młodych do 25 lat, częściej wymieniano miejsca spotkań oraz organizacji imprez plenerowych, np. Most Kultury czy Błonia pod Zamkiem Lubelskim. Nie zauważono gradacji poszczególnych terenów ze względu na wartości estetyczne i historyczno-kulturowe, a jedynie ze względu na ich rozpoznawalność, otwartość przestrzenną, wielkość oraz położenie w centrum miasta.

Ankietowani zapytani o cechy, które miały wpływ na wybór poszczególnych terenów publicznych jako reprezentatywnych dla Lublina, podawali najczęściej: otwartość (wyraźnie zaznaczone wnętrza), dostępność (łatwy dojazd, dojście, wejście i wyjście), chłonność przestrzeni (przyjęcie jednocześnie dużej liczby ludzi), wyposażenie w małą architekturę służącą do

wypoczynku oraz dużą ilość zieleni (tworzącą specyficzny klimat). Często problem stanowiło właściwe nazewnictwo poszczególnych obiektów. W zastępstwie podawano, dla naprowadzenia, charakterystyczne budynki lub ulice położone w pobliżu. Sporadycznie błędnie wskazywano miejsca nieposiadające cech przestrzeni publicznych, będące terenami półprywatnymi. Prócz wymienionych w tabeli 1 przestrzeni o największej częstotliwości wyboru, w odpowiedziach powtarzały się: przystanki z różnych dzielnic Lublina, Zalew Zembrzycki, wąwozy (Park Rury, Park Czuby, Park Globus), użytkowy dach galerii handlowej Tarasy Zamkowe i obiekty MOSIR.

Uzyskane wyniki ankiety (tab. 1) pozwoliły wybrać dziesięć najbardziej reprezentatywnych przestrzeni publicznych Lublina i przeprowadzić ich analizę jakościową (tab. 2). W tej grupie pod względem obecności i jakości zieleni wyraźnie wyróżniały się trzy obiekty. Najwyższą liczbę punktów otrzymały: Plac Litewski, plac w Miasteczku Akademickim i Plac Lecha Kaczyńskiego. Jednocześnie dwa pierwsze występowały w najwyższej ocenionej trójce w ankietach dotyczących rangi przestrzeni publicznych. Wszystkie trzy place cechuje duży powierzchniowy udział zieleni (powyżej 50% pokrycia), jak również obecność różnych jej form. Na wskazanych terenach występują okazałe drzewa, które przekroczyły 10 metrów wysokości: buk zwyczajny (*Fagus sylvatica*), klon pospolity (*Acer platanoides*), klon jawor (*Acer pseudoplatanus*), lipa drobnolistna (*Tilia cordata*), dąb szypułkowy (*Quercus*



Rys. 1. Położenie badanych terenów w Lublinie  
Fig. 1. Position of explored areas in Lublin

robur) i czerwony (*Quercus rubra*), jesion wyniosły (*Fraxinus excelsior*), kasztanowiec biały (*Aesculus hippocastanum*), robinia akacjowa (*Robinia pseudo-acacia*), glediczja trójcierniowa (*Gleditsia triacanthos*), topola czarna (*Populus nigra*), świerk pospolity (*Picea abies*), świerk srebrny (*Picea pungens*), jodła kalifornijska (*Abies concolor*). Spotykane są również mniejsze okazy, które nie przekroczyły obecnie 10 m wysokości, takie jak: cis (*Taxus baccata*), jabłoń jagodowa (*Malus baccata*), brzoza brodawkowata (*Betula pendula*) oraz różne gatunki ozdobnych

głogów (*Crataegus* sp.), śliw (*Prunus* sp.) i magnolii (*Magnolia* sp.). Duże zróżnicowanie gatunkowe występuje wśród krzewów: forsycja (*Forsythia* sp.), irga (*Cotoneaster* sp.), berberys (*Berberis* sp.), ligustr (*Ligustrum* sp.), róża (*Rosa* sp.), jałowiec (*Juniperus* sp.), żywotnik (*Thuja* sp.), mahonia (*Mahonia* sp.), rododendron (*Rhododendron* sp.). Na dwóch z placów obecne były rabaty z corocznie zmieniającymi gatunkami, takimi jak: bratek (*Viola tricolor*), starzec (*Senecio* sp.), begonia (*Begonia* sp.), paciorecznik (*Kanna* sp.), szalwia (*Salvia* sp.),

**Tabela 2.** Ocena przestrzeni publicznych Lublina dokonana przez ekspertów  
**Table 2.** The experts rating of Lublin public spaces

Cechy przestrzeni publicznych Features of public spaces	Plac Litewski Litewski Square	Plac w Miasteczku Akademickim Academic City Square	Plac Lecha Kaczyńskiego Lech Kaczyński Square	Plac Wolności Wolności Square	Rynek Starego Miasta Old City marketplace	Krakowskie Przedmieście od Placu Łokietka do Placu Wolności Krakowskie Przedmieście – from Łokietka Square to Wolności Square	Krakowskie Przedmieście od ulicy 3 maja do ulicy Lipowej Krakowskie Przedmieście – from 3 maja street to Lipowej street	Plac Zamkowy Zamkowy Square	Plac Łokietka Łokietka Square	Plac Po Farze Po Farze Square	Plac przed galerią Plaża Plaza gallery square	Suma Total
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Bilans powierzchni zieleni The balance of the surface of the green												
Bilans szacunkowy (wizja terenowa) Estimated	4	4	3	2	2	1	1	1	1	1	1	21
Bilans rzeczywisty (ortofotomapa) Real (orthophotomap)	3	4	2	1	1	0	0	0	0	0	1	12
Suma Sum	7	8	5	3	3	1	1	1	1	1	2	33
Udział różnych form zieleni – The spatial part of green												
Zielień niska – trawnik, rabaty Low green – lawn, discounts	3	3	3	0	0	1	0	1	0	0	1	12
Zielień średnia – krzewy, klomby Average green – shrubs, flower beds	4	3	1	1	0	0	0	1	0	0	1	11
Zielień wysoka – drzewa High green – trees	4	4	4	2	0	2	2	1	0	0	1	24
Donice/stojaki z roślinami Pots/rack with plants	2	1	0	3	2	2	2	1	2	1	0	16
Suma Sum	13	11	8	6	2	5	4	4	2	1	3	63
Ocena zieleni – Evaluation of green												
Poprawność doboru gatunkowego Correct selection of species	4	4	4	2	2	2	2	2	1	1	1	25
Jakość pielęgnacji Quality of care	2	4	3	3	3	2	2	2	3	0	0	24
Stan zdrowotny Health condition	2	4	3	3	3	1	2	2	2	0	1	23
Suma Sum	8	12	10	8	8	5	6	6	6	1	2	72

cd. **tabeli 2**  
cont. **Table 2**

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Występowanie, forma i udział kompozycyjny zieleni The occurrence, form and participate compositional green												
W przestrzeni placu lub ulicy In the space of the square or the street	3	3	4	2	3	2	1	1	0	1	1	21
W pierzejach The frontage	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1
Przestrzeń publiczna Public space	2	3	4	3	1	2	1	1	1	1	1	20
Przestrzeń półpubliczna Semipublic space	0	0	2	1	3	1	1	0	1	1	0	10
Przestrzeń prywatna Private space	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	2
Formy symetryczne Symetric forms	3	2	1	2	1	2	2	1	0	0	0	14
Formy geometryczne Geometrical forms	3	3	2	2	1	2	2	1	1	0	0	17
Formy luźne Formless green	2	2	2	0	0	0	0	0	0	0	1	7
Kontynuowanie formy architektonicznej Continuing of the architectural form	2	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	3
Zieleń jako rytm Green as rhythm	2	2	0	3	0	2	3	2	1	0	0	15
Zieleń jako oś Green as axis	2	2	0	0	0	2	3	0	0	0	0	9
Zieleń jako akcent Green as accent	3	3	1	2	1	1	3	2	1	1	1	19
Zieleń jako element dyshar- monijny (odwrócona skala) Green as a disharmonious (inverted scale)	3	4	3	4	4	2	3	2	1	3	1	30
Suma Sum	25	24	20	19	14	18	20	10	6	7	5	168
Funkcja zieleni w percepcji przestrzeni miejskich The greenery functions in the perception of urban spaces												
Zieleń jako wyróżniające się elementy ułatwiające orienta- cję, identyfikację otoczenia i zapamiętywanie miejsca Green as distinctive elements of orientation aids, identifica- tion of the environment and saving space	3	2	3	1	1	1	1	0	1	0	0	13



cd. tabeli 2  
cont. Table 2

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Zieleń jako element umożliwiający wybór zachowań Green as an element for selecting behavior		3	2	2	1	2	1	0	0	0	0	0	11
Zieleń jako element wywołujący pobudzenie ciekawości i chęci poznawczych Green as the element for stimulating curiosity and willingness to explore		3	2	1	2	2	1	0	0	0	0	0	11
Zieleń jako element wywołujący uczucie przyjemności i sprzyjający kontaktom międzyludzkim Green as the element to affecting pleasure and pro-people contacts		4	3	3	3	3	1	0	0	0	1	0	18
Suma Sum		13	9	9	7	8	4	1	0	1	1	0	53
		Funkcje zieleni Green features											
Ekologiczna Ecological		1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	3
Techniczna Technical		3	2	2	1	1	0	1	0	0	0	0	10
Wypoczynkowa Passive recreation		4	3	4	1	3	0	0	0	1	1	0	17
Rekreacyjna Active recreation		3	0	4	0	0	1	0	0	0	0	0	8
Dydaktyczna/społeczna Educational/social		3	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6
Estetyczna Aesthetic		4	3	3	2	2	1	1	1	1	1	1	20
Kompozycyjna Compositional		3	1	1	2	1	1	1	1	1	0	0	12
Gospodarcza/Użytkowa Economic/Usable		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Suma Sum		21	13	15	6	7	3	3	2	3	2	1	76
Suma całkowita Total		87	77	67	49	42	36	35	23	19	13	13	–



liliowiec (*Hemerocallis* sp.), funkia (*Hosta* sp.), żeniszek (*Ageratum* sp.), pelargonium (*Pelargonium* sp.). Są to obiekty wyróżniające się pod względem gospodarowania oraz wielofunkcyjności zieleni. Wysoko oceniono skład doboru gatunkowego, a także jakość pielęgnacji i stan zdrowotny roślin. Wyraźnie widoczna jest też jej rola kompozycyjna wpływająca na budowanie charakteru przestrzeni. Stosowanie zróżnicowanych rozwiązań (żywoploty, szpalery, skupiny) wpływa pozytywnie na postrzeganie przestrzeni oraz podniesienie jej walorów funkcjonalno-przestrzennych.

Drugą grupę terenów stanowią Plac Zamkowy, Rynek Starego Miasta i Krakowskie Przedmieście – deptak. Przestrzenie te cechowały się dużo mniejszym udziałem powierzchniowym roślinności oraz brakiem jej wielofunkcyjności, przez co uzyskały niższe noty niż obiekty wymienione wcześniej. Pośród wprowadzanych form zieleni pojawiały się kompozycje w donicach – lipa (*Tilia* sp.), berberys (*Berberis* sp.), trzmielina (*Euonymus* sp.), barwinek (*Vinca* sp.), stojakach – pelargonie (*Pelargonium* sp.) i w ogródkach kawiarnianych (przy każdym z obiektów inne gatunki). Brakowało rabat, występowały tylko niskie drzewa – klon pospolity w odmianie (*Acer platanoides* ‘Globosum’), klon polny (*Acer campestre*), robina akacjowa w odmianie (*Robinia pseudacacia* ‘Umbraculifera’). Nadal wysoko oceniono udział i rolę kompozycyjną zieleni, choć noty odnośnie do jej jakości nieznacznie spadły. Tereny te określono mianem zadowolających pod względem gospodarowania roślinnością (tab. 2).

Trzecią grupę stanowią tereny o najniższej liczbie punktów: Plac Wolności, Plac Łokietka, Plac Po Farze i plac przed galerią Plaza. Przestrzenie te w żadnej z ocenianych kategorii nie otrzymały wysokich not, co wynika z minimalnego udziału zieleni. Pojedyncze drzewa występowały przy ulicy, a nie na placu, donice zaś, obecne jedynie w dwóch miejscach, cechowało małe zróżnicowanie gatunkowe: żywotnik (*Thuja* sp.), przy Plazie, lipa (*Tilia* sp.), berberys (*Berberis* sp.), trzmielina (*Euonymus* sp.), barwinek (*Vinca* sp.), plac Wolności, i dwa stojaki z pelargoniami (*Pelargonium* sp.) na placu Łokietka.

Istniejące formy zazwyczaj nie wpływają pozytywnie na otoczenie, a często stanowią elementy dysharmonijne. Jest to skutkiem nieprzemyślanych rozwiązań projektowych (z czego wynika brak konkretnych funkcji) oraz niedostatecznej pielęgnacji. Analizowane obiekty pod względem gospodarowania roślinnością przypisano do przestrzeni niezadowolających (tab. 2).

W ocenie terenów zauważono zależność między sensorycznym odbiorem udziału zieleni a rzeczywistymi powierzchniami koron w rzucie z góry. Szacunkowe oceny ekspertów okazały się nieznacznie zawyżone względem rzeczywistego arealu zajmowanego przez rośliny, zmierzonego na podstawie ortofotomapy z 2015 roku. Kwestia ta wynika ze specyfiki postrzegania przestrzeni przez człowieka. W ocenie jej elementów uwzględniane jest także wrażenie, które dany obiekt wywołuje, przez co zwiększa się lub zmniejsza jego ranga. Szczególnie jest to widoczne w analizie elementów jednoznacznie pozytywnych, takich jak zielen (podwyższenie oceny) lub skrajnie negatywnych (obniżenie oceny). W analizie bilansu powierzchniowego roślinności wszystkich terenów publicznych Lublina, jej średni udział wynosi około 35%, z przesunięciem do prawie 50% w ocenie szacunkowej.

Pośród form zieleni występujących najczęściej dominowały drzewa, które odnotowano w ośmiu na 11 obiektów. Ich dobór gatunkowy, jakość pielęgnacji i ogólny stan zdrowotny (oceniony na bazie obserwacji objawów chorobowych) oceniono na poziomie średnim (72 punkty na 132). Zieleń nie występowała w obrębie pierzei, a na placach lub ulicach określano ją najczęściej mianem akcentu i rytmu o charakterze geometrycznym lub symetrycznym. Na żadnej z przestrzeni publicznych nie odnotowano roli gospodarczej czy użytkowej zieleni (0 punktów). Wynika to z charakteru badanych miejsc, położonych pośród ruchliwych ulic i dużego zagęszczenia zabudowy, gdzie trudno np. wprowadzić rośliny jadalne. Najczęściej występowała funkcja estetyczna i wypoczynkowa zieleni wskazywana jako element wywołujący uczucie przyjemności oraz sprzyjający kontaktom międzyludzkim. W ogólnym składzie gatunkowym wszystkich

badanych terenów ilościowo i powierzchniowo dominowały rośliny rodzime, stanowiąc zawsze ponad 50% wszystkich okazów (maksymalnie do 65%). Jednak ich zróżnicowanie było dużo mniejsze niż wśród roślin egzotycznych.

## DYSKUSJA

O tym, jak ważną rolę jako element przestrzeni publicznych pełni zieleń w mieście świadczą wielokierunkowe badania prowadzone od wielu lat. W większości przypadków badaczy cechuje selektywne podejście. Spojrzenie na zieleń i jej znaczenie jako czynnika technicznego, klimatycznego lub biologicznego w strukturze miasta jest niepełne. Badania dotyczą najczęściej wyłącznie jej roli jako elementu kompozycyjnego i estetycznego. Jednocześnie wskazuje się w nich, że zieleń powinna być ważnym narzędziem planistycznym i mieć stałe miejsce w procesach kształtowania i rewitalizacji, opracowywanych w oparciu o zasady zrównoważonego rozwoju. Już w 1961 r. Czarnecki stwierdzał, że „względy architektoniczne i estetyczne powinny być czynnikiem decydującym przy planowaniu zadrzewienia ulic”. W odniesieniu do placów tworzących „wnętrza” architektoniczne wykształcone i skończone wskazuje on na ograniczenia w stosowaniu drzew, wyjaśniając, że byłyby elementem obcym i niepotrzebnym. Jedynie w przypadku placów nieforemnych albo zbyt obszernych gęsto sadzone drzewa i krzewy mogą poprawić kształt. Choć nie można ustanawiać reguł, to projektowanie powinno wynikać z wycucia artystycznego (Czarnecki 1961). Hoffmann i in. (1996) podkreślali, że zieleń jako element kompozycji stwarza szerokie możliwości współtworzenia z architekturą ciekawych założeń przestrzennych oraz może stanowić, obok reklamy, element podnoszący prestiż firmy, zakładu przemysłowego czy instytucji. Na rolę kompozycyjną, estetyczną i wypoczynkową jako czynnika wiodącego wskazywała Sułkowska (2006). Szeroki wybór gatunków zieleni, jej form, wielkości i kształtów oraz współczesne materiały budowlane zapewniają możliwość stosowania jej niemal w każdym miejscu i pełnienia różnych funkcji. Jak podkreślała Sobczyńska (2014), zieleń jest narzędziem, za pomocą którego łatwo i w tani sposób można uatrakcyjnić przestrzeń.

Nie tylko parki, ale także aleje czy ciągi drzew, współtworzą tożsamość miasta i mogą być miejscem integracji mieszkańców oraz wypoczynku i rekreacji. Wymaga to przemyślanego ich wprowadzania i komponowania (Zachariasz 2006).

Dąbrowska-Budziło (2002) zauważała, że na percepcję przestrzeni duży wpływ mają warunki jej towarzyszące, takie jak: odgłosy, zapachy, wyczuwane przez dotyk struktury, czystość powietrza, spokój, względnie ruch ludzi, możliwość wypoczynku i kontemplacji czy widoki. Nęcki (1988) i Montgomery (2015) uważają otoczenie człowieka za podstawę motywacji jego zachowań oraz procesów emocjonalnych i poznawczych. Jones (za Bańka 2002) zakłada, że stany emocjonalne i mechanizmy percepcyjne są ściśle ze sobą powiązane i stanowią ważne elementy funkcjonowania człowieka w jego środowisku. Wrażenia zapachowe wspomagają także genius loci. Ślęzak-Tazbir (2011) jako przykład podaje zapach lawendy z wyspą Hvar, który zapada w pamięci i kojarzy się z konkretnym miejscem. Cichy-Pazder (1998) określa, że każde środowisko jest źródłem informacji, których ilość i intensywność wpływa na aktywność człowieka. Mogą nimi być również formy zieleni i ich kompozycje oraz wzajemne ich relacje z architekturą. Istnieje zatem związek między emocjami a procesem poznawczym środowiska.

Kształtowanie dobrego samopoczucia użytkowników przestrzeni publicznych wiąże się z zapewnieniem nie tylko komfortu wizualnego i społecznego, ale również z „zachowaniem różnorodności biologicznej ekosystemów miejskich (rodzime gatunki roślin i zwierząt, obecność ptaków) dającej możliwość bezpośredniego kontaktu z przyrodą i podnoszenia walorów rekreacyjnych miasta” (Januchta-Szostak 2011). Ze względu na fakt, że w centrum miasta nie ma wolnych terenów na wprowadzanie swobodnej zieleni istniejące formy powinny być tak uzupełniane i aranżowane, by zwiększyć ich wielofunkcyjność. W warunkach obszarów intensywnie zabudowanych można stosować nawet pojedyncze formy zieleni lub rozbudowane powierzchniowo wertykalnie formy pnące. Sposób ich kształtowania powinien zapewnić bezpieczeństwo i komfort korzystania z każdej zaplanowanej dla roślinności funkcji.

Loegler (2011) stwierdza, że wiele polskich miast jest pozbawionych estetycznej jakości, czytelności i spójności. Przestrzenie te nie dostarczają użytkownikom pozytywnych doznań estetycznych i nie zaspokajają ich potrzeb. Dotyczy to również braku zielni. Autor zauważa, że w projektowaniu urbanistycznym brak zainteresowania aspektami społecznymi i psychologicznymi, co skutkuje m.in. negatywnym wpływem na tworzenie kontaktów międzyludzkich, utratą przyjaznej człowiekowi przestrzeni publicznej – miejsca spotkań, aktywnej partycypacji w działaniach lokalnych. Zieleń rzadko stanowi podstawowy materiał kreacji wnętrza: ulic, placów, centrów handlowych, wnętrz budynków użyteczności publicznej. Z reguły przestrzenie publiczne charakteryzuje deficyt naturalnej zieleni, a jeśli się ona pojawia, to najczęściej nie spełnia podstawowych standardów (przypadkowość lokalizacji, niska jakość przyrodnicza i wątpliwy walor estetyczny) (Wycichowska 2009). W wyniku nieprzemysłanych decyzji planistycznych coraz częściej można spotkać przestrzenie miejskie o chaotycznej kompozycji, w której zakłócono hierarchię elementów, brakuje form przyciągających uwagę lub wszystkie jej elementy są jednakowo ważne. Miejsca te nie dostarczają wyraźnych doznań, bowiem trudno ustalić, które elementy przestrzeni są ważne, a które są tłem.

## WNIOSKI

W przeprowadzonych w Lublinie badaniach przestrzeni publicznych wykazano, że rola roślinności jako narzędzia poprawy środowiska podnoszącego atrakcyjność i jakość przestrzeni nie jest dostatecznie doceniana i wykorzystywana. W większości analizowanych przypadków zieleni i architektura funkcjonują odrębnie lub z dużo większym udziałem form urbanistycznych. Funkcje roślinności ograniczane są do minimum i odnoszą się głównie do dekoracyjności, a działania służące podnoszeniu walorów miasta mają często chaotyczny charakter i obejmują rozwiązania przeczące poczuciu estetyki. Wprowadza się elementy niskiej jakości, mało rozpoznawalne, o niewielkim znaczeniu reprezentatywnym, takie jak doniczki z roślinami zielnymi (często balkonowymi), donice z nietrwałymi bylinami i krzewami oraz niskopienne,

umiarkowane ozdobne, formy drzew. Niewłaściwy dobór gatunkowy, zaczerpnięty z realizacji przydomach prywatnych, znacznie umniejsza rolę zieleni miejskiej jako elementu charakterystycznego i zapamiętywalnego. Sytuacja taka może wynikać z ukształtowanych w społeczeństwie (również pośród wykonawców) niewłaściwych wzorców estetycznych. Roślinność terenów publicznych Lublina nie stanowi wystarczająco o randze i statusie miasta, nie podkreśla jego wartości kulturowych i historycznych. Ma nikły wpływ na atrakcyjność turystyczną miasta, zachowania społeczne oraz na identyfikację z miejscem zamieszkania.

Wytyczne do projektowania zieleni w mieście powinny być opracowywane m.in. na bazie zasad percepcji przestrzeni. Dzięki temu właściwe kształtowanie zieleni miast będzie mogło odbywać się kompleksowo i systemowo, z uwzględnieniem małych i dużych układów roślinności wpływających na poprawę funkcjonowania miasta. Poza tym warto, aby architekci i urbaniści współdziałali ze specjalistami – psychologami, architektami krajobrazu, biologami (dendrologami, arborystami, fitosocjologami), którzy mogą „reżyserować” scenariusz wrażeń. Wpłynie to na indywidualny charakter miasta oraz na jego korzystny odbiór przez mieszkańców i turystów. Jeśli do swobodnego założenia urbanistycznego wprowadzi się współgrające ze sobą kompozycje i formy zieleni, to cała sytuacja przestrzenna zmieni się w układ czytelniejszy i bardziej spójny.

## PIŚMIENNICTWO

- Bańka, A. (2002). *Spółeczna psychologia środowiska (Social environmental psychology)*. WN Scholar, Warszawa.
- Bogdanowski, J. (1976). *Kompozycja i planowanie w architekturze krajobrazu (Composition and planning in landscape architecture)*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Wyd. PAN, Wrocław.
- Cichy-Pazder, E. (1998). *Humanistyczne podstawy kompozycji miast. Wybrane aspekty percepcyjne i behawioralne (Humanistic foundations of urban compositions. Selected perceptual and behavioral aspects)*. Wyd. Politechnika Krakowska, Kraków.

- Czarnecki, W. (1961). *Planowanie miast i osiedli. Tereny zielone (Cities and settlements planning. Green areas)*, t. III. PWN, Warszawa.
- Dąbrowska-Budziło, K. (2002). *Treść krajobrazu kulturowego w jego kształtowaniu i ochronie (The content of the cultural landscape in its shaping and protection)*. *Zeszyty naukowe Politechniki Krakowskiej, Architektura* nr 46.
- Hoffmann, B., Kalwiński, K., Lisiecka, M., Ludwiczak, I., Raczkowska, E. (1996). *Środowisko naturalne miasta Poznania (Natural environment of Poznan)*. Urząd Miejski w Poznaniu. Wydział Ochrony Środowiska, cz. I, Poznań.
- Jałowiecki, B. (2012). *Czytanie przestrzeni (Space reading)*. Wyd. Konsorcjum Akademickie Kraków-Rzeszów-Zamość.
- Januchta-Szostak, A. (2011). *Woda w miejskiej przestrzeni publicznej. Modelowe formy zagospodarowania wód opadowych i powierzchniowych (Water in the urban public spaces. Model forms of management of rain and surface waters)*. Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej, Poznań.
- Loegler, R. (2011). *Przestrzeń publiczna – życie poza budynkiem (Public space – life outside the building)*. *Architektura i Urbanistyka, Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej* 23, 15–19.
- Montgomery, C. (2015). *Miasto szczęśliwe. Jak zmienić nasze życie, zmieniając nasze miasta? (Happy city. How to change our lives by changing our cities?)*. Wyd. Wysoki Zamek, Kraków.
- Nęcki, Z. (1988). *Percepcja środowiska – ujęcie psychologiczne (Perception of the environment – psychological approach)*. *Teka Komisji Urbanistyki i Architektury* 22: 107–114.
- Sobczyńska, K. (2014). *Zieleń jako element współczesnego miasta i jej rola w przestrzeniach publicznych poznania (Green as an element of the modern city and its role in public spaces of knowledge)*. Politechnika Poznańska, [http://www.repozytorium.put.poznan.pl/Content/325145/Karolina\\_Urszula\\_Sobczynska\\_Zielen\\_jako\\_element\\_wspolczesnego\\_miasta\\_i\\_jej\\_rola\\_w\\_przestrzeniach\\_publicznych\\_Poznania.pdf](http://www.repozytorium.put.poznan.pl/Content/325145/Karolina_Urszula_Sobczynska_Zielen_jako_element_wspolczesnego_miasta_i_jej_rola_w_przestrzeniach_publicznych_Poznania.pdf), dostęp: 10.05.2016.
- Sułkowska, E. (2006). *Współczesny kształt i znaczenie zieleni miejskiej jako zielonej przestrzeni publicznej w strukturze miasta – przestrzeń dla kreacji (Contemporary shape and importance of urban greenery as a green public space in the structure of the city – a space for creation)*. *Teka Kom. Arch. Urb. Stud. Krajobr. – OL PAN*, ss. 184–192.
- Ślęzak-Tazbir, W. (2011). *Czym pachnie Śląsk? (What Silesia smells?) (rozmawiała A. Dudzińska)*. *Gazeta Wyborcza, Katowice*, 30 maja.
- Wallis, A. (1977). *Miasto i przestrzeń (City and urban space)*. PWN, Warszawa.
- Wejchert, K. (1984). *Elementy kompozycji urbanistycznej (Elements of urban composition)*. PWN, Warszawa.
- Wycichowska, B. 2009. *Sukcesy i porażki (Successes and failures)*. *Przegląd komunalny* 11. Wyd. Abrys, ss. 86–92
- Zachariasz, A. (2006). *Zieleń jako współczesny czynnik miastotwórczy ze szczególnym uwzględnieniem roli parków publicznych (Green as a modern urbanizing factor with a special role of public parks)*. Politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki, Kraków.
- Zieliński, M. (2011). *Regeneracja czy rewitalizacja miejskiej przestrzeni publicznej? (Regeneration or revitalization of urban public space?)* *Przestrzeń i Forma*, 15, 163–178.

## GREEN AS AN ELEMENT OF TIPPING ATTRACTION AND QUALITY OF PUBLIC SPACES

### ABSTRACT

Urban green is an extremely valuable, and yet is not fully appreciated the matter in the urban public spaces. Green area affect not only the sense of security, but also the health, well-being and social ties. Often is overlooked the fact, that through the proper selection and formation of green areas can greatly increase value of public space. In large extent green areas influences positive on attractiveness of space and raises the quality of life.

This paper is based on our research demonstrating the esthetic role of green areas in public spaces of Lublin (as an example). We evaluated conditions and values of these terrains, and also identified trends shaping the space in accordance with the principles of esthetic in order to improve the quality of life, environmental conditions and minimize the maintenance cost of green areas.

**Key words:** public space, city, green areas, Lublin